

11. Психическая травма [Текст] / М. М. Решетников. – СПб. : Восточно-Европейский Институт Психоанализа, 2006. – 322 с.
12. Семиліт М.В. Концепція життєвого шляху у контексті теорії колективної травми [Електронний ресурс] / М. В. Семиліт, О. В. Яремчук. – Режим доступу: <http://forum.onu.edu.ua/index.php?topic=5057.0;wap2>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 03.02.2015.
13. Ушакин С. “Нам этой болью душать”? [Текст] / Травма: пункты: Сборник статей / Сост. С. Ушакин. – М. : Новое литературное обозрение, 2009. – С. 5–41.
14. Calasanti T. Ageism, Gravity, and Gender: Experiences of Aging Bodies / Generations. – Vol. 29, No. 3. – American Society of Aging, 2005. – P. 8–12.
15. Featherstone M., Hepworth M. Images of ageing [Text] / Ageing in society: an introduction to social gerontology / Ed. by John Bond and Peter Coleman. – L. : Sage Publications, 1990. – 332 p.
16. Hepworth M. Stories of Ageing [Text] / М. Hepworth. – Buckingham : Open UP, 2000. – 143 p.
17. Murray T. Drama Trauma: Specters of Race and Sexuality in Performance, Video, and Art [Text] / T. Murray. – L. and N.Y.: Routledge, 1997. – 305 p.
18. S. R. How To Be Invisible [Електронний ресурс] / – Режим доступу: https://www.academia.edu/10170382/How_to_be_invisible. – Назва з екрану. – Дата звернення: 31.03.2015.
19. Thorne J. V. The exact center of the universe [Text] / Women playwrights : the best plays of 1999. – Ed. by Marisa Smith / Joan Vail Thorne. – Hanover : A Smith and Kraus Book, 2001. – P. 65–112.
20. Woodward K. Late theory, late style: loss and renewal in Freud and Barthes / Kathleen Woodward // Aging & gender in literature: studies in creativity. – Ed. by Anne Wyatt-Brown and Janice Rossen. – Charlottesville : University of Virginia Press, 1993. – P. 82–101.

**У ПОШУКАХ ДУХОВНОГО ПРИТУЛКУ:
ЕЗОТЕРИЧНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО МИСЛЕННЯ
ГАЛИНИ ПАГУТЯК
(на матеріалі романів “Писар Східних Воріт Притулку”
та “Писар Західних Воріт Притулку”)**

Оксана ГОЛЬНИК

Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

У статті розглядаються естетичні форми вираження езотеричності як властивості художнього мислення Галини Пагутяк. З’ясовано, що у просторі своїх текстів письменниця реалізується як езотерична особистість: їй властивий візіонерський тип творчості, інтуїтивно-чуттєве переживання дійсності, віра в іншу реальність, оперування символічними кодами. Езотеричність її художнього мислення виявляється у зосередженні на позарациональних чинниках людського існування (територія душі та духу, метафізичний простір, концептуалізований в образі Притулку), використанні авторської символічної мови-коду, притчового наративу як засобу повідомлення аксіології Притулку і духовних прозрінь (досвіду) Писарів. Письменниця створила ризому Притулку, втіливши ідею мінливості душі, відтворивши процес “упізнавання” людиною своєї духовної суті. Композиційним стержнем романів є духовна подорож героїв твору Антона і Якова, які символізують і буття. Їхні прозріння створюють “колообіг” буття людської душі: виснажена ворожістю світу, вона усамітнюється в Притулку у пошуді всесвітньої гармонії.

Ключові слова: постхристиянська культура, травма, езотеричність, езотерична особистість, візіонерство, символи, ризома, притчовий наратив, внутрішня людина.

В статье рассматриваются эстетические формы выражения эзотеричности как свойства художественного мышления Галины Пагутяк. В текстах писательница реализуется как эзотерическая личность: ей присущ визионерский тип творчества, интуитивно-чувственное переживание действительности, вера в другую реальность, владение символическими кодами. Эзотеричность ее художественного мышления проявляется в сосредоточенности на внерациональные факторах человеческого существования (территория души и духа, метафизическое пространство, концептуализированное в образе Убежища), использовании авторского символического языка-кода, притчового нарратива как средства сообщения аксиологии Убежища и духовных прозрений (опыта) Писарей. Писательница создала ризому Убежища, воплотив идею изменчивости души, ее потенциала, воссоздав процесс “узнавание” человеком своей духовной сути. Композиционным стержнем романов является духовное путешествие героїв Антона и Якова символизирующих и бытия. Их прозрения создают “круг” бытия человеческой души: будучи истощенной враждебностью мира, она уединяется в Приюте, в поиске всемирной гармонии.

Ключевые слова: постхристианская культура, травма, эзотеричность, эзотерическая личность, визионерство, символы, ризома, притчевой нарратив, внутренний человек.

This article is concerned with the aesthetic forms of expression of the esoteric as a property of Galina Pahutyak’s artistic vision. The writer realizes herself as an esoteric personality in her texts: she has a peculiar type of visionary creativity, intuitive sensual cognition of reality, faith in a different reality, symbolic operation codes. Esoterism

of her artistic thinking manifests itself in her concentration on extrarational factors of human existence (the territory of soul and spirit, metaphysical space implemented in the image of Shelter), in the author's symbolic language code, narrative parables as a means of transmitting Shelter's axiology and Scriveners' spiritual discoveries. The writer has created a rhizome of Shelter embodying the idea of variability of the soul, its potential, and reproducing the process of a person's "identifying" his/her spiritual essence. The compositional pivot of the novels are the spiritual journeys undertaken by the Scriveners of Eastern and Western Gates (Anton and James symbolizing A and of being). Their revelations shape the "circle" of a human soul's: she cloisters in the Shelter emaciated by the hostility of the world, and after replenishment she gropes for emucation with other souls – it is the law of harmony, the basis of the world.

Key words: post-Christian culture, injury, esoterism, esoteric personality, visionary, symbols, rhizome, parable narrative, an internal man.

Проблема взаємозв'язку літератури й езотеричних вчень не нова. Історія красного письменства має безліч прикладів активізації езотеризму як специфічної властивості художнього мислення. Варто згадати хоча б містико-езотеричні художні практики поетів срібного віку, французьких парнасців, творчість символістів, пошуки української лірико-химерної прози та магічного реалізму тощо. Історики літератури серед експліцитних чинників активізації такої взаємодії виділяють кризовий стан культури, деконструкцію панівної світоглядної системи. Звернення митців до езотеричних ідей, а то й конструювання власних езотеричних вчень – це спроба психологічного подолання культурної травми, яку переживає людина у період кризи, створення ілюзії іншої системи, котра дасть відповіді на вічні питання буття, змодельовану систему цінностей, цілей і мотивацій діяльності особистості.

Сучасний письменницький світ переживає подібний сплеск езотеричності у літературі (П.Коельо, Ден Браун, С.Воробйов, В.Пелевін, В.Рафеєнко, М.Слізаров, В.Сорокін, Н.Антарова, В.Мегре, В.Єшкілев, В.Даниленко, О.Сич, Галина Пагутяк та ін.) як реакцію на травматичні події постмодерної доби, у пошуках нової системи духовних координат в умовах тотальної самотності людини у постіндустріальному суспільстві.

Філософи, соціологи, культурологи, релігієзнавці розглядають сучасність як кризову фазу розвитку суспільства. С.Неретіна, аналізуючи сучасну культуру, констатує її умирання, оскільки моральний та етичний план, що переважно ґрунтувався на релігійній християнській традиції, перестав діяти. У цей час постхристиянської культури, на думку дослідниці,

пізнання стає “гностичним” [5, с. 226]. Дегуманізація сучасного світу, раціоналізація та технологізація стали причинами кризи, деформації і мутації духовності. Релятивізація цінностей, вихолощення моралі, дискредитація віри і церкви – причини сучасної антропологічної кризи. Людина опинилася сам на сам із зруйнованою системою духовних і моральних координат, травмована руйнуванням своєї моделі світу. Це зумовило посилення її тривожності, зростанням стресовості, що призвело до включення механізмів психологічного захисту, першу лінію серед яких посідає архетипне знання. Р.Грановська зауважує, що *“в екстремальних умовах в Моделі Світу ієрархія цінностей може зруйнуватися, можуть зринути давні уявлення, що трансформуватимуть поведінку людини. Після сильного потрясіння людина схиляється більше до давніх уявлень, які дозволяють пережити і сприймати їх як диво”* [3, с. 85].

Однією із форм втілення цих давніх уявлень є езотеризм, що досить швидко стає світоглядною посистемою сучасної людини. Езотеричність / езотеризм – це *“форма думки”* (А.Февр) або філософсько-релігійна система уявлень про світ і людину, що націлена на їхнє вдосконалення і гармонізацію. Езотеризм передбачає осмислення духовного виміру буття. С. Русаков зазначає, що сьогодні езотеризм є специфічним напрямком філософського осмислення світу і людини в ньому [12]. Езотеричність як форма мислення зосереджується на медитативно-інтуїтивних способах осягнення внутрішньої психічної і зовнішньої реальності. Основними характеристиками цього способу мислення є інтуїтивно-містичне ставлення до світу, впевненість в існуванні істинного світу і реальності та можливість окремих людей увійти до цього істинного, ідеального простору. Такий *інтуїтивно-чуттєвий спосіб* пізнання дійсності має *символіко-метафоричний характер*, що пов’язує його з естетичним сприйняттям. Семантичні структури езотеричних текстів становлять специфічну символічну мову, завдяки якій реалізується певний світопис і конструється відповідний світ, де зароджуються нові принципи життя, формуються нові смисли людського буття, його нові цілі.

Варто зауважити, що ці ознаки зближують езотеризм із естетичним, художнім мисленням. Звернімо увагу, що частина містико-езотеричних ідей (Г.Сковорода, К.Кастанеда, Д.Андреев, Р.Штейн, Г.Гурджієв та ін.) виражена у естетичних, художніх формах. Така взаємодія та проникнення езотеричного й естетичного зумовлена орієнтованістю цих текстів

на духовний вимір буття [10]. Окрім того, езотеризм і художню практику об'єднує візіонерський тип творчості, подібність механізмів освоєння буття: *“Платон, розмірковуючи про природу поезії, згадає народне уявлення про те, що поетам у процесі творення властива несамовитість, тому що в них вселяються музи. Коли читаєш езотерика, здається, що в нього теж щось вселяється, і приходить думка про схожість переживань у мистецтві, стану безумства в езотеричному світі”* [10].

Як властивість художнього мислення, езотеричність має свої естетичні індикатори. По-перше, вона детермінує специфічний ракурс осягнення світу – пізнання позараціональних вимірів людського буття, зосередженість письменника на “території” духу і душі. По-друге, примушує митця пізнавати і моделювати у художньому просторі закони і принципи метафізичного виміру буття, створювати метафізичну реальність. По-третє, автор разом із реципієнтом пізнає цей світ через мову символів, особливий код. По-четверте, процес відкриття істини, віднайдення іншої системи цінностей, іншої моделі поведінки, реалізується через притчовий наратив. Езотеризм передбачає концептуалізацію філософських пошуків автора, створення певного вчення, де сформульована система дій, морально-етичні орієнтири для досягнення зовнішньої (планетарної) чи внутрішньої (екзистенціальної) гармонії.

Езотеризм як властивість художнього мислення у сучасному літературному полі має розмаїті форми реалізації від елементарного популяризаторства відомих вчень, звернення до таємних знань у створенні конспірологічних теорій буття сучасної людини, до створення такого естетичного символічного поля, де реалізується духовний досвід самого письменника.

Остання тенденція реалізації езотеричності у художньому тексті представлена у творчості Галини Пагутяк. Її багатий доробок уже традиційно літературознавці визначають як фентезі (містичне фентезі), проте, на наш погляд, її твори варто розглядати в контексті модифікації жанру інтелектуальної (філософської) прози, зокрема як містико-езотеричні романи. Характеризуючи особливості художнього світу та стилю Галини Пагутяк, Я.Голобородько наголошує на її *“ірраціональному текстомисленні”* [2, с. 117]. Її проза переважно герметична, зіткана із інтуїтивно впізнаваних ірраціональних сутностей. Ця специфіка її письма зумовлена специфічним предметом осмислення – духовними вимірами буття людини, пошуком нової етичної системи, детермінованої ними.

Галина Пагутяк діє у межах умовного світу – ірраціонального, позареального, утопічного. Генеза цього простору, безсумнівно, в авторській концепції буття, яка в своїй суті є езотеричною. Низка романів письменниці, її есеїстичні роздуми, авторський блог формують уявлення про неї як про езотеричну особистість. В.Розин, описуючи цей тип, зауважував, що для неї *характерне критичне ставлення до основних цінностей сучасної культури, відкидання її загалом та віра в існування інших (духовних) реальностей*, а також *індивідуальний план реалізації власного життя як шляху, що веде в езотеричну реальність* [10].

В есе “Рукави, вологі від роси” письменниця подає особисте бачення кризи сучасної культури, драмою якої є відчуженість людей, а пусковим механізмом цього процесу стала втрата чуттєвості і чутливості, а як наслідок, – тотальна самотність людини: *“Досвід самотності вчить не довіряти. Замикаєшся в мушлі, зроблений із твоїх поразок, зате всередині там тихо і тепло. Уся наша посивіла цивілізація заховалася в такій мушлі, створивши віртуальний світ високих технологій. Сталося те, що мало статися, – втрата чутливості поза межами мушлі. ... Бог більше не люблячий Отець, а Бос, який може за чемну поведінку винагородити матеріальними благами. Духовні потреби людини залишаються десь у підсвідомому. Вони ніколи не зникають. Німий крик спраглої душі зависає у пронизливому синьому небі”* [6, с.90]. У передмові до цитованої книги авторка вказує на орієнтири виходу із цієї кризи, що становить, фактично, концептуалізацію езотеричної стратегії її письма: *“Неспроможні дати собі раду з агресивністю буття, ми починаємо вслухатися в себе, шукати порятунку в підсвідомості, яка сповнена архаїчними символами. Початок кривавого ХХ століття фіксує зацікавленість містикою і психоаналізом, як спосіб отримати шанс пережити майбутні лихоліття. Завжди існує невідома сила, здатна прийти нам на порятунок. Зараз ми переживаємо щось схоже. ... ми фокусуємо увагу на проблемі, що існувала від початку світу: як подолати суперечність між божественними (космічними?) законами і людськими, що суперечать самій сутності й призначенню людини”* [6, с. 15].

Пошук відповідей на ці питання, нового морально-етичного ідеалу і шляху до нього представлені письменницею зокрема у діалогії “Писар Східних Воріт Притулку” і “Писар Західних Воріт Притулку”.

Задум і концепція цих творів є наслідком візіонерства Галини Пагутяк – це результат містичного переживання і метафізично отриманого досвіду.

З такого осяяння, за Д.Андреевим [1, с. 72], розпочинається шлях особистості до пізнання духовного виміру буття і формування езотеричної концепції. Галина Пагутяк описує цей факт так: *“Я часто розповідаю, як одного разу мала **напівсонне видіння**. Я йшла пустелею по білому піску і раптом почувла голос: ПИСАР СХІДНИХ ВОРИТ ПРИТУЛКУ. Відразу переді мною **виник** невисокий мур з побіленої цегли і золоті ворота. Спершу вони були гладенькі, але потім **я створила** клямку. Відчинила двері і побачила нічний сад, в глибині якого стояли будинки і в них світилося. **Я подумала: прийду туди завтра вранці й зачинила двері. Я хотіла, щоб існувало абсолютно безпечне місце, де могли б сховатись і жити гідно людини, яким справді нікуди подітись. Діти, вбивці, каліки, сироти, неприкаяні – усі, з ким доля обійшлася дуже жорстоко. Я створила це місце, написавши не просто книгу, а **магічну книгу**. На жаль, того ніхто не зрозумів, а ті, для кого я писала книгу, її просто не прочитають. Можливо, я помиляюсь, і якимось чином **звітка про Притулок уже поширилась, і вони туди потрапили...**”*** [9]. У цьому дописі фактично розкритий механізм набуття езотеричного досвіду і становлення езотеричної особистості авторки: з переживання психологічної травми від усвідомлення недосконалості соціуму народжується бажання дати захист безпритульним членам суспільства, що перебувають у ситуації вимушеної психологічної дискримінації. Це стимулювало її художній інстинкт (підсвідоме), котрий підказав ідею Притулку, а художня свідомість перетворила його на реальність (цей образ став матеріально чуттєвий для письменниці, вона змогла ним керувати, жити у ньому). В.Розін зауважує, що езотеричний світ для езотеричної особистості є реальністю, вона переходить у нього і одночасно творить його [10]. Так і для Галини Пагутяк Притулок – стає зоною її психологічного і душевного комфорту. Проте це не простір, де авторка ховається від жорстокого світу, вона прагне пізнати його аксіологію, правила і закони буття в ньому, зрештою – пізнати його природу. Її цікавлять не стільки характери героїв, які є своєрідними символами і метафорами станів, поривань, прагнень людської душі, скільки стосунки між ними, їхній шлях до саморозкриття і самопізнання (чи то *“самовпізнання”*, за Галиною Пагутяк). Зауважимо, езотеричне *“Я”* письменниці живе і живиться подіями цього світу, вони переживаються нею як етапи набуття духовного досвіду.

Тож насамперед, що таке Притулок? Авторка застерігає читача від культурного шаблону, наголошуючи: *“Притулок – не є Бог”*. Бог усіх

любить і захищає, але її герої – інші: вони потребують захисту душі, програми загартування, набуття нового духовного досвіду, який дозволить їм пройти крізь Західні Ворота. У Притулок потрапляють ті, хто нічого не міг ні відняти, ні додати *тому* (соціальному) *світові*. Це місце має сприяти тому, аби сформувати в них такі якості душі, чуття і духовний досвід, що дозволить їм, повернувшись у світ, реалізувати інший тип співжиття – гармонію душ – і згодом досягти особистої гармонії із Вищим Розумом, Абсолютом через вивільнення душі у смерті.

Притулок – це загадкове місце, воно відкривається не кожному, а лише тим, для кого можливості захисту у *тому* світі вичерпані. Тож це простір поза соціальними і культурними формами існування людини. Письменниця визначає його як оселю душі, яка відповідає її росту. Вона у кожного своя залежно від потенціалу душі. Незважаючи на те, що він має свою топографію (Східні і Західні Ворота, Місто Самотнього Короля/Містечко, Притулочок), проте не сприймається як просторово визначене місце. Немає тут і часу: хронологія існування Притулку вимірюється порами року, які асоціюються у авторки із певними станами людської душі (більш детально про езотеричну семантику природного циклу як індикаторів духовного буття світу і людини йдеться в есе “Рукави, вологі від роси”).

Таким чином, Притулок – це не місце, а *процес* трансформації людської душі, вивільнення її потенціалу, *процес* досягнення людиною гармонії зі світом: “*Взаємодіючи з Притулком, ви змінюєте його, а він – вас. Це закон Всесвіту*” [8, с.24]. Розкривається цей закон і в розмові Лі із Симеоном: “*Учень вчиться у вчителя, а вчитель в учня, і між ними панує злагода*” [7, с. 130]. Якщо цей закон не сповнюється, тоді між світом (у випадку Симеона – озером) і людиною немає гармонії.

Цей закон буття стає духовним набутком Писаря Східних Воріт: “*Людина залежна від інших людей, тому вбила собі в голову, що залежить так само від сонця, і від снігу, і від дощу. Як же можна бути залежним від того, чією частиною і цілим є ти?*” [8, с. 94]. Осягнення цього закону має стати основою моделювання нових за своєю якістю міжлюдських стосунків, в основі яких не взаємодія, а гармонія душ, коли Інший стає частиною тебе, а ти – його.

Єдиного семантичного центру, який би підказав код розуміння символіки Притулку, у творі немає. Письменниці вдається створити образ “живої”, мінливої, імпліцитної сутності, яка трансформується відповідно до стану людської душі. Поетикально це реалізується у *ризомі* Притулку

як багатогранному самовираженні душі і духовному досвіді героїв, їхніх можливостях і потребах, шляхах просвітлення, які вони обирають. Однією із семантичних структур вираження сутності Притулку є “*історії людей, тобто історії злочинів проти них*” [7, с. 26], поданих у творі у формі притч. Це й історія вбивці Джона Сміта, якого до Притулку привело прагнення покаяння, розповідь про трагічне кохання Ізидора, історія ченця, котрий шукав притулок для книги про злочини проти людей, Марфи, яка втратила смисл життя із втратою синів; історія сирітки Христинки, хворої на СНІД; лікаря, що продав душу дияволу за необмежену свободу, коваля Йосифа, котрий утратив усю родину у вирі війни, історія жінки, мрії якої з’їли будні, історії старих і німецьких, які стали тягарем для *того* світу. Усіх їх об’єднує спільне почуття тотальної самотності і зайвості.

У Притулку вони шукають співчуття, спокою, сили, мудрості, концептуалізація яких становить ще одне смислове коло цього образу. Символіко-метафоричними втіленнями цих ідей є герої-старожили, які зустрічають новоприбулих і асоціюються із Притулком. Одразу зауважимо, що вони є лише іманентними втіленнями певних архетипів: Бібліотекар Лі – Мудрець і Наставник, Старий – Батько і Суддя, Лікар – Авантюрист-Шукач, Писар – Сторож міжсвіття, перевізник Харон. Їхнім дзеркальними двійниками у книзі “Писар Західних Воріт Притулку” є Тлумач снів, Симеон і Сава. При цьому авторка наголошує, що кожен із них має свою долю і свій шлях, одні йдуть, інші – приходять. Вони так само, як і прибульці, живуть і діють відповідно до ритмів своєї душі: Писарі приходять і йдуть, залишає притулок Марфа і лікар, готується до подорожі Старий. Тож їхня архетипність – це втілені бажання прибульців, а їхня мінливість зумовлюватиме й варіативність образів.

Архетипне значення має й *Бібліотека* Притулку. Письменниця визначає її як *третій світ* – це територія істини, простір чистого духу, сакрального знання. Це сфера, яка увібрала у себе увесь Всесвіт [4, с. 364–367]. Книгозбірня відчуває духовну потребу людини і вгамовує цю спрагу відповідним текстом. Уведення такого концепту до художнього світу робить цілісною філософську систему Галини Пагутяк. Структура її концепції світу – це своєрідно трансформована ідея Г.Сковороди про мікросвіт (Я), макросвіт (Універсум) і символічний світ Біблії. Проте у її світі ключовим у пізнанні законів світу є Притулок – багатогранна душа людини, проникнення у природу якої відкриває духовну суть буття (Всесвіту), багатоманіття законів якого закарбовано у магічних книгах Бібліотеки.

Таким чином, концепція Притулку – це авторське езотеричне вчення про відкриття “внутрішньої людини” (Шри Аурбіндо) – духовного потенціалу людини. Його центральною ідеєю є концепція шляху досягнення цього стану, завдяки набуттю метафізичного досвіду. Принцип дзеркала та подорож душі (мандри Писарів – літературних alter-ego авторки) є композиційним стрижнем творів, що забезпечує стрункність і цілісність оповіді.

Антон і Яків – початок і кінець подорожі до свого духовного “Я”, до розуміння законів духовного буття Всесвіту. Обидва незвичайні мешканці Притулку, їхній шлях до нього був унікальним: Писар Східних Воріт не мав досвіду страждання і самотності, адже з’явився на світ уже в Притулку від мертвої матері, Писар Західних Воріт не долав традиційний шлях зі сходу на захід. Він прийшов із того світу до Притулку через Західні ворота. Мав досвід травми – зневіри і розчарування у моральних ідеалах і цінностях того світу: приклад лицемірства батьків, котрі, дотримуючись формалізованих етичних законів і принципів, відмовилися від власного блудного сина, будучи вірянами, зрадили Богу заповідь любити і прощати, бути милосердними, приклад діда, який позиціонував себе як “*майстра власного життя*”, але досяг тільки холодного відчуження від тих, хто його щиро любив і тих, хто його потребував. Жоден із цих життєвих шляхів не задовольняв духовної потреби Якова. Шукаючи брата на “*смітнику Господа нашого*” – символічному Звалищі суспільства, він навчився любити і служити його мешканцям. І так, непомітно для себе, потрапив до Західних Воріт Притулку.

Кожен із Писарів розгадує таємницю Притулку: Антон пізнає його сутність, а Яків – причини й умови повернення мешканців до того світу. Таким чином, їхній досвід є двома складовими езотеричного вчення Галини Пагутяк: розкриття суті і потенціалу власної душі, що є джерелом буття, пізнання законів Всесвіту як гармонії душ. Писар Східних Воріт – юнак, позбавлений травматичного досвіду, пов’язаного з тим світом, тому уявляє його “пеклом”, де “*вкупі страждають незліченні юрмиська людей*”, адже “*перепускає чужий біль, який йому не належить через себе*” [8, с. 8]. Бібліотекар і філософ Лі намагається розкрити йому істину: світ – це душа людини, якою вона є, таким є й буття навколо людини. Наше сприймання дійсності – це впізнавання себе у ньому через радості і страждання, гнів і любов...Лі демонструє нехитрі фокуси із щигликом, камінчиками,

що перетворюються на золотих рибок, виспівує на флейті сон, зачаровує казками, які дає Антонові з Бібліотеки. Проте ці візії багатобарвності світу, твореного людиною із просвітленим духом, недоступні Писареві Східних Воріт, бо не є результатом досвіду його душі. Авторка зауважує, що до такого прозріння особистість має підійти самостійно, бути внутрішньо готовою до цього.

Шлях духовного просвітлення Антона починається із внутрішнього конфлікту. До Притулку приходять маленька дівчинка-сирітка Христинка, хвора на СНІД. Це місце стає останнім і єдиним прихистком для неї. Узявши її за руку, Писар відчув безмежну довіру цієї дитини до нього і її надії на те, що вона зустріла людина, котра її захистить. У миттєвому видінні, що болем пронизав душу, Антон побачив безмежну самотність і безпомічність дівчинки, пережив її як власну. Проте вперше він не зміг виконати вповні свої обов'язки: діти, які потрапляли до цього місця мали перебувати у Притулочку, куди й відправили малу. Інтуїтивно Писар переживає невідповідність свого "Я", потенціалу своєї душі тій службі, яку він виконує, він не відчуває себе частиною Притулку, переростає його межі. Це відчуття приходиться йому у сні-видінні, яке схвильовує його і формує відчуття необхідності духовної еволюції через пізнання *того* світу: *"...Але невдовзі він зрозумів, що йде. Це було важко, з ноги текла кров, а ті сліди, що він залишив їх на піску, були криком болю. Попереду в різкому, гарячому сонячному світлі коливалися білі стіни й двері. Він намагався не випускати з поля зору тих дверей, щоб вони не зникли, бо це був сон, а снах образи змінюються блискавично. Антон наблизився до дверей і побачив, що вони із золота. Мусив напружити усю силу волі, щоб зрозуміти, як їх відчинити. Спочатку двері були лише гладеньким прямокутником, глибоко зануреним у товсту стіну. Він вирізьбив ромб посеред дверей, завіси, схожі на ті, що бачив у кожних дверях, замок. Але цього було не досить, щоб їх відчинити, і Антон створив ще клямку, зручно вигнуту для руки. Вона піддалася, коли Антон натиснув на неї. ... відчинив двері й побачив перед собою нічний сад, за яким виступали гостроверхі дахи будинків..."* [8, с. 70].

Образ-символ *золотих воріт* багатовимірний. У контексті езотеричних міркувань письменниці цей образ межі людської екзистенції і Абсолюту – образ духовного переходу через смерть. Цей образ з'являється і як фінал духовних мандрів і Писаря Західних Воріт, що розпочалися із його нерозуміння бажання деяких мешканців Притулку залишити його, перейти у той світ. На відміну від Антона, Яків мав власний травматичний досвід

про *той* світ, тому й опирався до останнього бажанням пожилеців покинути затишну обитель. Поштовхом до його мандрів углиб Притулку стає таємничча одержимість Ізидора, Марфи і Христинки залишити прихисток. Дивним і страхітливим йому видавалося сама думка про повернення у той світ старенької, дитинки і навіженого хлопця, котрі навряд чи змогли б дати собі раду.

Так, обидва Писарі розпочинають свій шлях всередину Притулку, шукаючи кожен своїх відповідей. Їхній шлях супроводжує снігопад, а у фіналі подорожі – вогнище. Вони є символічними втіленнями стрижневих у світоглядно-філософської системі Галини Пагутяк концептів. *Білий сніг* – це індикатор чуттєвості душі на “забруднення” – моральні, етичні переступи, нереальність людської душі. Сніг – це образ первісної невинності, символ циклічності буття людини, коли зі смерті тіла народжується життя душі, а душі поступається місцем духові. *Вогонь* – це готовність віддавати частину своєї душі людям.

Дійшовши до містечка, Антон потрапляє у коло акторів і учасників містерії Зими, які зібралися біля вогнища. Саме вони відкривають хлопцеві закон буття – балансування людини між профанним і сакральним, тваринним і божественним, що втілене у нерозривному колі страждань – законі карми, шанс подолати який дає Притулок: “...не варто шукати віддзеркалення чи то в небі, чи на землі, бо ми належимо їм однаковою мірою. Важливо те, що в нас всередині: зима, літо, весна чи осінь. Ми будемо переживати це знову і знову, доки не пробачимо світові, який загнав нас на окраїну страждань. Це – коло...” [8, с.94]. Збирання навколо вогню стало своєрідним *ритуальним актом* символічної близькості людей.

Ерзацем вогню, під час відвідання Яковом Міста Старого Короля, став феєрверк, що символізував звільнення людей від болю і пристрастей, розривання кармічного кола: “Усі ці люди – мешканці Притулку, і вони не такі, як люди з того світу. Вони звели з ним всі рахунки, а світ – з ними” [7, с. 104].

Дзеркальність шляхів Писарів вказує на те, що вони є ланками одного процесу – духовного просвітлення. Антон шукає себе, внутрішньої свободи і способів подолання екзистенційного відчаю, а Яків – смирення і надії, пізнання вищого закону буття. Шлях до зрілості душі Писар Східних Воріт завершує спогляданням і пізнанням смерті, обтяженої самотністю (смерть матері Христинки), у контрасті до якої згадується смерть його матері. Він відкриває для себе сутність людського буття, що нівелює покинутість і беззахисність людини: “Притулок – це Я”.

Мандри Писаря Західних Воріт починаються з того, що й Антонові – із відчуття своєї іншості: *“Яків усвідомлював себе інакше. Він не пройшов усього шляху від Східних Воріт, не міг розчинитися в цьому місті”* [7, с. 94]. Тож подорожуючи Притулком, Яків прагне зрозуміти, чому мешканці воліють залишати це місце, йдучи на смерть у *тому* світі, адже сам мав травматичний досвід втрати близької людини. Тому він по-своєму розуміє призначення Західних Воріт і свій обов’язок. Для нього це останній бастион між людиною і кінецьністю її існування, а він – останній захисник життя. Подорож змінює ці уявлення. Оповіді-притчі про долі мешканців Притулку відкривають Якову оманливість його суджень, значною мірою підкріплених особистими переживаннями втрати брата. Так, Писар Західних Воріт усвідомлює, що перетворив Притулок із прихистку у в’язницю, обмеживши, через власний страх, свободу вибору його мешканців. Друге, що зрозумів Яків, це причини, через які люди залишають обитель. Старі (Лавро, Філемон і Бавкіда) прагнуть спокою душі, що хочуть знайти у смерті, когось вела одержимість і сумніння (Ізидор і Марфа), а хтось йшов через те, що Притулок уже не *“вміщував великої душі”*. Тож залишали це місце ті, чия душа готова була до єднання із Всесвітом, хто шукав духовної гармонії з ним.

Подорож Писаря Західних Воріт – це пізнання душею вічних законів буття і прийняття їх. Нове розуміння смерті як звільнення душі примирює Якова із його особистою трагедією, а ірраціональне, інтуїтивне відчуття і переживання смерті нагадує йому про вічність законів, для яких початок і кінець існування є лише колом, яким проходить кожна людина, прагнучи подолати карму. Через це змінюється і ставлення Якова до *того* світу. Шестипалий прибулець своєю розповіддю руйнує уявлення Писаря про ворожість і антигуманну природу *того* світу. Каліка відмовився від притулку, куди манили його золоті ворота, бо *“не хотів розлучатися зі своєю душею, пускати її туди. А ну ж, вона не зможе з іншими душами, і її там битимуть? Нехай краще побуде в моєму тілі. Я її не скривджу”* [7, с. 135]. Тож приходиться розуміння, що трагедія людини – це дискримінація власної душі, людина – це джерело трагедії світу. Проте постійне перебування у Притулку – у власного “Я” – призводить до втрати чутливості. Тому-то для еволюції душі потрібне спілкування із душами інших, потрібне страждання як фактор здобуття духовного досвіду. Таким є закон гармонії Всесвіту: *“Справжній притулок, – означає Галина Пагутяк, – не місце втечі, а місце, де заново вчишся жити у злагоді з істотами, які всередині тебе і довкола тебе. Ніхто не завдасть кривди собі”* [6, с. 115].

Тож, діалогія Галини Пагутяк про Писарів Східних і Західних Воріт – це утопія. Особливістю побудови цього художнього простору є його езотеричність. Письменниця створює індивідуально авторський умовний світ, який репрезентує її філософську концепцію – результат інтуїтивно пережитого духовного досвіду – через концептуалізовані символи та через притчовий наратив. Свою теорію гармонізації стосунків людини зі світом вона репрезентує завдяки стрижневому для обох романів композиційному прийому духовної подорожі Писарів до суті свого “Я”, пізнання ними природи власної душі, усвідомлення “кола” страждання як джерела її еволюції, а смерті як етапного духовного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев Д. Роза мира / Даниил Андреев. – М., 1998. – 608 с.
2. Голобородько Я. Елізіум. Інкорпорація стратогом. – Харків: Фоліо, 2009. – 187 с. – (Сафари).
3. Грановская Р.М. Психологическая защита / Римма Грановская. – СПб: Речь, 2010. – 476 с.
4. Набитович І. Універсум Sacrum’у в художній прозі (від модернізму до постмодернізму) / Ігор Набитович. – Дрогобич – Люблин, 2008. – 598 с.
5. Неретина С. Точки на зренні / С. Неретина. – СПб, 2005. – 360 с.
6. Пагутяк Г. Мій близький і далекий Схід / Галина Пагутяк. – Львів: ЛА “Піраміда”, 2009. – 136 с.
7. Пагутяк Г. Писар Західних Воріт Притулку / Галина Пагутяк. – Львів: “Піраміда”, 2011. – С.5-135
8. Пагутяк Г. Писар Східних Воріт Притулку / Галина Пагутяк. – Львів: “Піраміда”, 2011. – С.5-137
9. Писар Східних Воріт Притулку. – Лютий. – 18. – 2013 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : pahutyak.com.
10. Розин В. Эзотеризм как форма индивидуальной и социальной жизни // Мышление и творчество / Вадим Розин // [Електронний ресурс] – Режим доступу: gtmarket.ru/laboratory/basis/6463/6468
11. Розин В. Эзотерический мир. Семантика сакрального текста / Вадим Розин. – М.: Едиториал, 2002. – 125 с.
12. Русаков С. Эзотерична складова у новій світоглядній парадигмі / Сергій Русаков // [Електронний ресурс] – Режим доступу: arpr.in.ua/publikatsiji/25-ezoterychna-skladova-u-noviy-svitohlyadnyy-paradyhmi